

A VOJVODINAI FÖLDMUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETE

Híd, Társadalmi, irodalmi és kritikai szemle, Subotica; 1939. november (VI. évfolyam, 11. szám)

III. KÖZLEMÉNY

A világháború forgatagából új tapasztalatokkal és eszmékkel meggazdagodva tért vissza szülőföldjére a földmunkásság. Az európai összeomlásból egy új társadalom gondolatának csíráját hozta magával. Ezt a gondolatot akarta elültetni és kitereljesíteni szűkebb hazájában. A forradalom vihara felrázta a világ dolgozó népét és az orosz földosztás mintájára csakhamar mindenütt követelni kezdték, hogy a föld azé legyen, aki megmunkálja. Ennek a mozgalomnak hatalmas hullámverése elől az uralkodó osztályok és a kormányok kénytelenek voltak meghátrálni. Több országban gyors ütemben fogtak a földosztásokhoz, hogy elejét vegyék a föld népe komolyabb formájában megnyilvánuló mozgalmának. Az agrárreformokkal sikerült elhallgattatni a forradalmi követeléseket és ezt a szélcsendet használták fel az uralmon levők pozíciójuk megerősítésére. Az engedményeket lassan-lassan korlátozták és csakhamar mindent visszavonva napirendre tértek az egész ügy fölött.

Az agrárreform indoklása jellemző az akkori viszonyokra. A Narodna Enciklopedija írja: „Az agrárreform az új állam nacionalizálása mellett gátat akar vetni a földmunkásság bolsevista hatásokat feltüntetető mozgalmának.” (St. Stanojević). A zombolyai Csekonics gróf kb. a következő szavak kíséretében osztotta fel földjét: „Itt vagyok. Eljöttem megmutatni, hogy nem vagyok az az ember, akinek hittetek. Nem vagyok munkásnyúzó, mint a többi, hanem barátotok, testvéretek, adok nektek földet. A saját földemből, a saját testemből hasítok ki nektek. Ha sokat nem is adhatok, mert nekem is csak annyi van, hogy szűkösen megélhetek, mégis adok abból a pár ezer holdból, amelyet őseimmel együtt keserves munka árán szereztünk meg. Mondom, sokat nem adhatok. Ti sem kívánhatjátok minden vagyonomat.”

Ezek a szavak eléggé megvilágítják az akkori viszonyokat. A tömeghangulattól megszeppent gróf Csekonics tényleg osztott földet Nova Crnja község határában. 180 földmunkás kapott fejenként 400 négyszögölet. Ezt az ajándékot, mivel szerződést nem kötöttek, a Nova Crnja-iak hét év múlva busásan megfizették. A gróf úr hét év múlva bepörölte őket és az akkori magas földárak szerint kíméletlenül behajtotta rajtuk utólagosan támasztott követeléseit.

Vojvodina az új államkeretben különleges helyet töltött be. Mint agrárvidéknek elsőrendű jelentősége van az országban és a többi országrészek ezen a téren messze elmaradnak mögötte. Így földmunkásmozgalomról főképpen Vojvodinában lehet szó.

Az új állam megalakulása különböző munkásmozgalmi áramlatokat hozott össze. A háború előtt Szerbiában fejlett gyáriparról nem lehetett beszélni. Kimondott jellegzetes ipari mozgalom nem volt. Szlovéniában a németországi revizionista eszmék hatása alatt vesztette el harciasságát. A horvátországi mozgalom a monarchia idejében hasonlított az oroszországihoz, mivel itt is hosszú időn keresztül csak illegálisan működhetett. Boszniában, a félgymarmati elnyomás miatt a legharciasabb volt. E különböző áramlatokból összetevődő munkásmozgalomhoz csatlakozott Vojvodina munkássága is. A többi tartományok mozgalmai

minden tapasztalat híjával voltak a földmunkások szervezését és irányítását illetően, így Vojvodina földmunkássága teljesen önmagára volt utalva. A szervezés nem a munkásmozgalom új központjából, Belgrádból, hanem az ipari munkásságra támaszkodva, Subotícáról indult ki.

Háború után a még létező földmunkás szervezetek egymástól függetlenül, szerves egység nélkül működnek 1920-ig. Ekkor csatlakoznak az újonnan megalakult jugoszláviai földmunkásszövetséghez. De a szövetség rövid életű. Az uralkodó osztály 1921-ben elindított rohamra az alig megalakult szövetséget megszünteti.

Az agitáció teljesen lehetetlen volt. Júliusban megszületik az államvédelmi törvény, melynek értelmében a szervezeteket főslozlatják.

A falvakban felbomlanak a földmunkáscsoportok. A Novi-Sad-i munkáskamara jelentése szerint 1923-ban már nem volt szervezett földmunkás. (A munkásmozgalmi gócpontokban, mint pl. Subotican azért még kisebb csoportokban léteztek.)

Az agrártermelés rövidéletű lendületének visszahanyatlása is súlyosította a földmunkás-ság helyzetét. A háború utáni konjunktúra idején a jugoszláv agrártermelésben is emelkedés mutatkozott mindaddig, amíg a belföldi piac meg nem telt. 1924 után a piac szűknek bizonyult, de a kezdetleges termelőeszközökkel rendelkező vojvodinai búzatermelés terén már nem veheti fel a versenyt az USA vagy Kanada termelésével és így az 1924-ig tartó lendület megtorpan. Ettől az időponttól kezdődik az agrártermelés válsága. (Ugyanekkor a világ agrártermelésében már válság van.) Ez a krízis kisebb-nagyobb, de alapjában véve nem nagy jelentőségű fellendüléseken keresztül napjainkig tart. Kimondott agrárjellege miatt természetesen Vojvodina szenved legtöbbet a válságtól.

Az agrárválságot fokozta még a belföldi piac szállítóeszközeinek magas tarifája. Így pl. 1925-ben 100 kg búza ára Apatinban 200 dinár, Debarban 580 dinár; kukorica: Apatinban 50, Makarskában 375 dinár; árpa: Apatin 100, Cetinje 500 dinár; bab: Apatin 100, Kriva Palanka 750 dinár; burgonya: Senta 45, Ulcinj 375 dinár; kukoricaliszt: Senta 150 dinár, Makarska 450 dinár; zsír: Novi Sad 23 dinár, Ulcinj 45 dinár, Metković 46, Niš 40 dinár. Ugyanekkor a búza ára hatalmasan esett; 100 kg 1924-ben 460, 1925-ben 200–250 dinár volt.

A vojvodinai földmunkásság helyzetének romlásához hozzájárult még az agrárreform igaztalan végrehajtása is. Az 1925-ös hivatalos kimutatások alapján a Novi Sad-i, petrovgradi és vršaci agrárhivatalok területén 194 nagy és középbirtok volt 750 ezer 292 katasztrális hold földdel. Ebből 1924 végéig összesen 299 ezer 124 holdat osztottak fel 76 ezer 622 család között. 169 ezer 617 hold jutott 61 ezer 378 helybeli (vojvodinai) szegény családnak, vagyis családonként $2\frac{3}{4}$ hold, míg 11 ezer 733 dobrovoljac családnak 96 ezer 682 hold, azaz családonként $8\frac{1}{4}$ hold jutott. Ezenkívül 4552 telepes családnak 31 ezer 780, vagyis családonként 7 holdat osztottak ki.

Az adatokból látható, hogy a Vojvodinai földmunkásság nem kapott semmit, mert az 61 ezer 378 család is megmaradt félproletárnak. (Ezek kizárólag szlávok.) A magyar földmunkásság nem kapott semmit, ezzel szemben az öt foglalkoztató nagybirtok jórészt megszűnt. Tehát ahelyett, hogy a helybeli proletariátus kielégítésével javítottak volna Vojvodina földmunkásságának helyzetén, a dobrovoljacok és telepesek betelepítésével a szegény népréteget mégjobban felduzzasztották.

Az agrárreform ilyen elintézése okozta jórészt a vojvodinai földmunkásság kivándorlását. Jugoszláviából 1924-ben kivándorolt 17 ezer 238-ból Vojvodinára esett 8 ezer 48, azaz 46,7%. Horvátországra-Szlavóniára 4 ezer 47, azaz 23,5%, Dalmáciára 3 ezer 8, azaz 17,4%. Szerbiára 1076, azaz 6,2%, Szlovéniára 664, vagyis 3,8%, Bosznia-Hercegovinára 230, azaz 1,3%, Crna Gorára 172, vagyis 1%.

A kivándoroltakból szerb-horvát-szlovén 8525, azaz 49,4%, német 4239, azaz 24,6%, magyar 4218, vagyis 24,4%, román 149, vagyis 0,9%.

A kivándorolt németek és magyarok legnagyobbbrészt Vojvodinából valók.

Az agrártermékeket feldolgozó gyáripár szintén nagyot hanyatlott ebben az időben. A malomipar kapacitásának csak 27%-át használta ki, míg ugyanakkor a többi gyárak (spiritusz, olaj, tészta, kender stb.) egész sora szűnt meg dolgozni. Az 1924-es válságból kilábalni akaró nagybirtokosok igyekeztek racionalizálni, amivel jobban emelték a munkanélküliek számát. Már az 1923/24-es időkben állandó munkanélküliségről lehet beszélni.

Az agrárválság és a földmunkássággal szemben alkalmazott erőszakoskodások megtették hatásukat. A kereset nagy mértékben csökkent. A részesek keresete aratásban a háború előtti 1/8-ról 1/12-re, a kukorica megmunkálásánál pedig 1/3-ról 1/5-re esett. A munkaviszonyok megmaradtak a háború előtti formában. Az 1922-ben meghozott munkásvédelmi törvények előírták ugyan, hogy rendeletet kell kiadni a földmunkásság szociális biztosítására vonatkozólag, de ez a rendelet még ma sem született meg. A munkanélküliség folyton

nőtt, a nincstelen földmunkások mind nagyobb tömege került a legnagyobb nyomorba.

A vojvodinai földmunkás sokkal jobban nyomorog, mint más vidéken élő társa. Itt nincsenek fűrésztelepek, nincsenek állami munkák. Bányavidékünk sincs. Jugoszlávia többi részében a falvak sokkal patriarkálisabb jellegűek, mint Vojvodinában és a földmunkásság (amennyiben lehet kimondottan földmunkásról beszélni) nincs annyira magárahagyatva, mint Vojvodina faluvidékeiben.

Ilyen viszonyok közepette indul meg újra a vojvodinai földmunkásság szervezkedése. A jugoszláv földmunkásszövetség feloszlata után a subotici csoport tovább működött. Később ennek kezdeményezésére Sentán is szervezkedni kezd a földmunkásság. Az 1925 szeptemberében megindult Szervezett Munkást novemberben Belgrádból Suboticára hozták. A lap felhívására egymás után alakultak a földmunkáscsoportok Adán, Moholon, Petrovoselon, Stari Bečejen, Padejon, Topolán, Somborban, Novi Sadon. Ebben az időben a földmunkásszövetség ideiglenes központja Suboticán van. Innen irányítják a szervezkedést az egész országban. A szervezkedés folytatódik. 1926-ban Csantavéren, Kevi-szálláson, Mali Idošon, Stara Moravicán és Gornja Mužlán alakulnak csoportok. De ugyanekkor, hasonlóan a háború előtti időhöz, elkezdődik a földmunkásmozgalom újabb kálváriája. A földmunkásság nagy lendületű szervezkedését nem nézhették tétlen a hatóságok és megkezdődtek az ilyenkor már szokásos intézkedések. Topolán, ahol a legerősebb volt a földmunkásmozgalom, betiltják a szervezetet. 1927. február 19-én a hatóság lefoglalja a Suboticán székelő földmunkásszövetség egész irattárát és vagyonát azzal az indoklással, hogy a szövetségnek nincsenek elismert alapszabályai. Ezt a módszert a falvak hatóságai is követték és a szép fejlődésnek induló földmunkásmozgalom, amely már eredményeket is tudott felmutatni gazdasági harcában, újra szétforgácsolódott. A falvak földmunkásainak helyzete ismét rosszabbodott, a napszámok ebben az évben 18–20 dinárt tesznek ki. Októberben a központ újból megkezdí működését és utána a falvak csoportjai is felújulnak. A decemberi községi választásoknál már életképes a földmunkásmozgalom. Ezt legjobban a petrovoseloi és moravicai földmunkások választási győzelmei bizonyítják.

A moravicai munkás-paraszt blokk képviselőtestülete hasznos szociális intézkedéseket léptetett életbe. A közmunka robotját megszüntették, ezeket a munkálatokat munkanélküliekkel végeztették rendes díjazás ellenében. A munkanélküliek segélyezésére, minden 9 holdon felüli birtokkal rendelkező gazdára 2 kiló búzaadót vetettek ki holdanként. A szegénysorsú szülők iskolaköteles gyermekeit a község ingyenesen látta el tankönyvekkel és ruhával. A vagyonatlan munkások számára házhelyek kiosztását határozták el és erre a célra az agrárreform céljaira lefoglalt uradalmi földből igényeltek megfelelő területet. A földmunkásság körében a munkanélküliség már ebben az időben katasztrofális méreteket kezdett ölteni. Hogy milyen viszonyok uralkodtak, kitéjük az alábbi statisztikából

(1928, február)

Község	Lakások száma	Nincstele- nek száma	5 h-on aluli birtokosok	Napszám	Munka- nélküli
B. Topola	18000	6000	500	18–25	5000
St. Moravica	8649	960	300	20–30	3000
Telecska	4000	400	300	18–25	1500
Bezdán	9024	1538	267	20–30	1500
N. Bečeje	9900	6000	1500	20–30	5500

Vojvodinában 34124 a munkanélküli földmunkások száma. A nyomor mély nyomokat hagyott ezek életében, mert a 20–30 dináros nyári napszámból senki sem gyűjthetett tőlire valót.

A Suboticán 1928. február 5-ére tervezett földmunkáskongresszust a hatóság betiltja. A kongresszus helyét átteszik Belgrádba, de ott is hasonlóképpen betiltják. A kongresszus helyett az összegyűlt küldöttek konferenciát tartanak.

Ebben az évben már az első hónapokban újabb csoportok alakulnak Nova Kanjizán, Bukvacon, Bajsán, Gunarason, Ada-Nedicevón, Ada-Sveticevón, Mol-Bogarason, Feketicsen, Csürogon, Bajmokon, Senta-Gunarason. Ekkor a szövetségnek 31 csoportja van 4299 taggal.

A falvakon egymás után tartottak munkanélküli gyűléseket, amelyeken sürgős és határozó intézkedéseket követeltek a munkanélküliek segélyezésére. Már márciusban összeültek Suboticán az aratási munkabérek megtárgyalni. Az összejövetelen képviseltette magát Ada 5, Senta 3, Nova Kanjiža 2, Mol, St. Bečej, N. Bečej, B. Gradište, Novi Sad, Kevi, Gunaras, Mali Idoš, Svetičevo, Novoselo, Pacsir, Bogojevó, Topola, Telecska, Feketics 1–1 küldöttel. Az aratási alpmunkabérek a következőkben állapították meg: Minden katasztrális hold termésének levágása, kötözése és keresztberakása után a fizetendő rész 150 kilogramm búza. Minden hat hold után két kocsi szalma és ellátás. Ellátás fejébe jár 12 kg 2-es liszt, 5 kg 0-ás liszt, 1/2 kg szalonna, 1/2 kg zsír, 1/2 kg száraz disznóhús, 5 kg burgonya, 1 kg bab és 20 dinár konyhapénz. Ezenkívül még minden munkaadó köteles 3 hold harmados kukoricát adni részesének. Ezzel szemben a gazdák a munkanélküliséget kihasználva sokkal alacsonyabb béreket kínálnak. Lendvai József, B. Topolán, akinek 12 kaszásra volt szüksége, a következő aratási szerződést ajánlotta: Minden kaszás 6 láncot vág, tartozik behordani és csépelni tizenketted részért, ami a legjobb esetben 110 kilogramm-nak felel meg. A részesek tartoznak 15 dináros napszámért saját kosztjukon 50 lánc kukoricát kapával elültetni. A muhart és herét saját kosztion 10 dinár napszámért levágni, ugyanennyiért az épületeket megtapasztani és a trágyát kihordani.

Ezekből látható, hogy a földmunkásság és a földbirtokos réteg között az ellentétek már kora tavasszal kieleződtek.

(1939. november)

Szabó Géza a háború előtti Híd főmunkatársai közé tartozott. Szabadkai születésű famunkás volt, részt vett a szakszervezeti és az illegális kommunista mozgalomban. 1934-től 1936-ig mitrovicai raboskodása alatt tovább képzte magát, és kiszabadulása után már mint képzett marxista csatlakozik a Híd törzsgárdájához. Tanulmányait, cikkeit leggyakrabban Szakács Gábor névvel jelöli. A horthyista rendszer statáriális bíróság elé állítja, börtönbüntetésre ítéli, onnan a keleti frontra hurcolja, s ott közismert módszerrel likvidálják.

Figyelemreméltóak a munkásmozgalom és külön a földmunkásmozgalom történetét tárgyaló tanulmányai. Az itt közölt írás Szabó Géza, a Híd-ban (Szakács Gábor név alatt) folytatásban közzétett, átfogó tanulmányának harmadik része.